

Др Зоран Кесић*

ДРУШТВЕНА СТИГМАТИЗАЦИЈА КАО ГЕНЕРАТОР ДИСКРИМИНАТИВНОГ ПОСТУПАЊА ПОЛИЦИЈЕ – ТЕОРИЈСКЕ ОСНОВЕ

Опште поставке теорија социјалног интеракционизма, а посебно друштвена стигматизација и етикетање као конкретизације овог научног дискурса, могу послужити као полазна основа за објашњење условљености одређених видова противправног поступања полиције, а пре свих понашања која имају карактер дискриминације. Управо тај проблем и представља кључну тему овог рада, а који смо настојали образложити посматрајући га у светлости три различите, али међусобно повезане теоријске концепције – теорији о друштвеној стигматизацији Ервина Гофмана, теорији о аутсајдерима Хагарда Бекера и теорији о стереотипу криминалца Дениса Чепмена. На тај начин смо уједно хтели пронаћи њихову практичну примену у конкретној друштвеној појави или како се то популарно каже „ставити теорију у погон“.

Кључне речи: *Стигматизација. – Етикетање. – Дискриминација. – Противправност. – Деловање полиције.*

1. УВОД

У овом чланку аутор има намеру, пре свега, да укаже на теоријске основе повезаности процеса друштвене стигматизације и дискриминације у раду полиције, а које би послужило као полазиште за нека будућа емпиријска истраживања ове појаве и утврђивање њеног евентуалног постојања у нашим условима. Оправданост писања овог рада аутор проналази у чињеници да у домаћој литератури није до сада било довољно речи о тзв. „полицијској дискриминацији“, бар

---

* Аутор је предавач на Криминалистичко-полицијској академији у Београду, zoran.kesic@kpa.edu.rs

не кроз научнотеоријска разматрања и емпиријска истраживања, посебно из криминолошког угла.

Додуше, овде је битно указати да је у скорије време у нашој земљи спроведено пар истраживања која делимично третирају и проблем дискриминације у раду полиције. Конкретно, *Центар за истраживање јавних политика* спровео је два оваква истраживачка пројекта.¹ Поред тога, вредно је поменути истраживање које је у склопу пројекта *Положај и улога полиције у демократској држави*, као члан научноистраживачког тима Криминалистичко-полицијске академије, спровео Радомир Зекавица.²

Због чињенице да представљају ретка, да не кажемо једина емпиријска истраживања дискриминација у раду полиције на нашим просторима, резултати ових студија су веома драгоцени. Истина, овим истраживањима је утврђен потенцијал, а у појединим случајевима и постојање дискриминативног поступања припадника полиције, али превасходно на вербалном нивоу. Сходно томе, у будућим истраживањима овог феномена пажњу треба више усмерити ка идентификовању „полицијских дискриминација“ на делатном (оперативном) нивоу. Поред тога, конкретна истраживања су углавном базирана на примени метода испитивања (анкета, интервју и слично), чиме су и добијени резултати ограничени, у смислу да, пре свега, нуде перцепцију и опажања конкретне проблеме од стране испитаника, а знатно мање податке искуственог карактера.

Додуше, у поменутих извештајима се у пар наврата указује на конкретне случајеве дискриминативног поступања полиције (углавном је реч о пасивној дискриминацији – непоступање по пријави, непријатељство помоћи). Међутим, битан недостатак ових истраживања је што се аутори нису бавили каузалношћу конкретних случајева, чиме смо остали ускраћени за одговор зашто су се припадници полиције у тим приликама понашали на такав начин, несумњиво одајући утицај дискриминативног поступања. Стога, овакви случајеви могу представљати битно полазиште за детаљније истраживање конкретне појаве, а пре свега за анализу етиолошке позадине конкретне поступања полиције.

Чињеница је да дискриминација представља појаву изузетно сложене каузалности, чије објашњење захтева мултифакторски приступ. Заправо, из богатог криминолошког наслеђа не може се издвојити ниједна појединачна теорија, којом би се свеобухватно

¹ Вид. Јелена Радоман *et al.*, *ЛГБТ популација и реформа сектора безбедности у Републици Србији*, Београд 2011; Вид. Јелена Радоман, Марина Тадић, Ромкиње и Роми и реформа сектора безбедности, Београд 2014.

² Вид. Радомир Зекавица, „Однос полиције према дискриминацији у Србији“, *Темид* 2/2014, 65–93.

објаснила етиологија тако комплексног феномена, већ је заправо неопходно у томе комбиновати више теоријских концепција. Самим тим, интеракционистичка перспектива, а посебно друштвена стигматизација и етикетирање, као конкретизације овог научног дискурса, представљају само једно у низу, али ипак несумњиво значајно полазиште.

Сходно томе, писање овог чланка не треба схватати као претензију аутора да у потпуности објасни каузалност полицијских дискриминација, већ заправо да их сагледа из једне особене перспективе, пружајући тако теоријски оквир за нека будућа истраживања, којим би се, између осталог, предмет истраживања третирао и из угла теорија социјалног интеракционизма и етикетирања. У том смислу, наша тежња била је да у овом раду укажемо како друштвене интеракције, на општем нивоу, а посебно друштвене стигме и стереотипи, као последице ових интеракција, могу донекле обликовати начин поступања полиције. Штавише, узмемо ли у обзир да и полицијски службеници располажу значајном количином моћи да с позиције професионалног ауторитета етикетирају друге ова теоријска концепција добија још више на значају.

За те потребе смо издвојили три различите, али међусобно повезане теоријске концепције – теорију о друштвеној стигматизацији Ервина Гофмана (*Erving Goffman*), теорију о аутсајдерима Хауарда Бекера (*Howard Becker*) и теорију о стереотипу криминалца Дениса Чепмена (*Denis Chapman*). Након што појединачно прикажемо опште поставке ових теорија, критички ћемо се осврнути на теоријску перспективу социјалног интеракционизма и етикетирања, указујући на њене предности, али и недостатке у објашњењу дискриминативног поступања полиције. Уједно ћемо скренути пажњу на још неке теоријске концепције, које би било корисно комбиновати с интеракционистичким гледиштем у објашњењу каузалности конкретне појаве.

2. РАД ПОЛИЦИЈЕ У ФОКУСУ ПОЈЕДИНИХ ТЕОРИЈА СОЦИЈАЛНОГ ИНТЕРАКЦИОНИЗМА И ЕТИКЕТИРАЊА

2.1. Ервин Гофман – Стигматизација

Говорећи о самом појму *стигме* Гофман напомиње како су Грци увели овај термин користећи га за телесне ознаке, осмишљене да истакну оно што је необично или лоше кад је у питању морални статус обележеног. Како објашњава овај аутор: „Белези су усецани у тело или су добијани спаљивањем одређених места на телу, и обавештавали су да је онај ко носи белег роб, криминалац или издајник

– окаљана особа, ритуално загађена, особа коју треба избегавати, нарочито на јавним местима“.³ Термин *стигма* (печат, жиг) се и даље користи у његовом првобитном (дословном) смислу, и то обично онда када се жели нагласити обележје физичког идентитета конкретне особе (нпр. телесна унакаженост).

Чињеница је, међутим, да је овај појам временом попримио и знатно другачију конотацију и да се све више његово значење ставља у један друштвени контекст, тачније у контекст социјалне интеракције. При том се посебно разматра колико и на који начин стигма дефинише и обликује начин опхођења других према стигматизованим особама. Као илустрацију наводимо Рајаново (*Ryan*) запажање: „Стигматизација странаца као дивљака, чудака и нељудских створења, неретко, кроз историју је служила као оправдање за рђаво поступање, поробљавање, па чак и истребљивање ‘другачијих’...“⁴

Познато је да се људи у процесу друштвене интеракције значајно ослањају на претпоставке које имају о одређеним категоријама људи, трансформишући их у нормативна очекивања, тј. у праведно постављене захтеве. При том, како Гофман напомиње: „Људи немају свест о постављању ових захтева нити имају свест који су то захтеви, све док се не активира питање да ли ће ти захтеви бити или неће бити испуњени, сматрајући да ћемо тек тада вероватно схватити да све време ми стварамо одређене преоцбе о ономе што би особа која је пред нама требало да буде“.⁵ Другим речима, људи су склони да стварају слику о другима на основу утиска који су стекли о њима.

Оваква карактеризација појединаца је готово уобичајена у интеракцији која се одвија међу људима. Међутим, код припадника полиције овакав резон је обично пренаглашен. Узимајући у обзир перцепцију опасности полицијске професије од стране самих службеника полиције Сколник (*Skolnick*) разрађује концепт стварања утиска о другима кроз теорију о симболичном нападачу (енг. *Theory of symbolic assailants*). Како објашњава овај аутор: „Полицајци, из разлога што њихов посао захтева да се стално баве потенцијалним насиљем, развијају перцептивну стенографију да идентификују одређене врсте људи као симболичне нападачи, односно, као особе које користе гестове, језик и одећу које полиција треба да препозна као увод у насиље“.⁶

³ Ervin Goffman, *Стигма: забелешке о опхођењу са нарушеним идентитетом* (ориг. *Stigma: notes on the management of spoiled identity*, Simon & Schuster, New York 1963, превела с енглеског Миња Јанковић), Нови Сад 2009, 139.

⁴ Према: Александар Југовић, „Стигматизација као друштвени процес“, *Темид* 2/2008, 6.

⁵ E. Goffman, 14.

⁶ Jerome Skolnick, *Justice without Trial: Law Enforcement in Democratic Society*, New York 2011, 42.

Иако је од студије о симболичном нападачу прошло више од 40 година бројна истраживања потврђују и даљу актуелност овог објашњења. Можда највећу промену чини пораст апстрактности ко и шта представља симболичну опасност. У почетним анализама указивало се на склоност полицајаца да имиџ симболичног нападача прерађују и уклапају у преузет друштвени стереотип криминалца, усмеравајући своју пажњу према унапред одређеној популацији (нпр. у Америци према грађанима црне пути, а у Европи према Ромима). Резултати новијих истраживања показују да симболични нападачи више нису ограничени на особе већ су и одређена места претворена у потенцијалне претње, јер поседују знакове које искусни полицајци препознају као изворе опасности (нпр. напуштена складишта где се дилује дрога или барови, у којима се окупљају хулигани).⁷

Константним проширивањем перцепције симболичног нападача новим изворима претњи и осећај опасности полицијске професије се увећава, ланчано проузрокујући пренаглашеност читавог низа неформалних вредности полицијске супкултуре (сумњичавост, солидарност, социјалну изолованост, ауторитарност). То уједно представља и битан основ за стварање стигме, а према којој се припадник одређене групе (заједнице) етикетира као непожељна особа (у случају полиције као сумњив или опасан појединац). Истина је да се оваква идентификација не врши искључиво у погледу класне, расне или етничке припадности, али да је овај критеријум и даље прилично изражен потврђују резултати бројних истраживања спроведених у скорјје време (о чему ће касније бити више речи).

Отуда је логично да од свих типова стигми, које је Гофман идентификовао у својој студији, нашу пажњу највише заокупља племенска стигма „представља стигму која се преноси са колена на колена и једнако захвата све чланове породице“, ⁸ али не само у смислу утицаја који ова стигма врши на поступање полиције, већ и на последице које она ствара на плану односа полиције и припадника стигматизованих група уопште. Битну спознају начина опхођења према појединцима с племенском стигмом нуди Сајер (*Sayer*) наводећи како се она креће од висцералне одвратности, гађења и подругљивости, преко склоности да се не виде или не чују као људи, до најсуптилнијих форми аверзије.⁹

Треба имати у виду да је начин опхођења према стигматизованим особама значајно дефинисан дубоко укорененом одбојношћу

⁷ Victor Kappeler, Richard Sluder, Geoffrey Alpert, *Forces of deviance, Understanding the dark side of policing*, Illinois 1998, 93.

⁸ E. Goffman, 17.

⁹ Према: Bethan Loftus, *Police Culture in a changing World*, New York 2009, 44.

према одређеним појединцима или групама, а која извире из постојећег положаја који они заузимају у конкретном друштву. Додамо ли томе да стигматизација представља заправо чин моћи онда и не треба да чуди зашто тај процес углавном бива усмерен ка економски сиромашним заједницама и другим маргинализованим групама, чији припадници, услед постојећег статуса у друштву и не поседовања довољног капацитета моћи, нису у стању да се одупру, због чега им различите етикете могу бити успешно прилепљене, а посебно етикета аутсајдера.

2.2. Хауард Бекер – Аутсајдери

Својим познатим делом *Аутсајдери: студије социологије девијација* Хауард Бекер је у значајној мери конкретизовао теорију етикетирања, скрећући пажњу на својеврсне механизме стварања аутсајдера у друштву. Он своју концепцију заснива на тврдњи како друштвене групе стварају девијантност успостављајући правила чије кршење конституише девијантност, примењујући та правила на одређене људе и етикетирајући их као аутсајдере. Како то објашњава овај аутор: „Када је правило уведено, особа за коју се сумња да га је прекршила може се сматрати посебном врстом особе, којој се не може веровати да живи по правилима око којих се група сложила. Таква особа сматра се аутсајдером“.¹⁰

Познато је да правила у једном друштву обично одређују и успостављају групе које поседују политичку и/или економску моћ, тежећи да наметну обавезу њиховог поштовања свим члановима друштва. Извесно је, међутим, да ова правила немају универзални карактер, јер произлазе из система вредности виших социјалних слојева, а који је, по природи ствари, недоступан или недостижан оним са дна друштвене лествице. Овакво фактичко стање унапред сврстава чланове најнижих друштвених слојева у категорију аутсајдера.

Обично смештени изван моралне заједнице, припадници овог друштвеног слоја постају еквивалент девијантности, што их аутоматски чини полицијском својином (енг. *police property*). Говорећи о овој категорији Рајнер напомиње како полицијску својину чине „социјално, економски и политички немоћне групе, које већина грађана види као проблематичне и непријатне, и као такве препушта полицији да се њима баве“. При том, како додаје овај аутор, „основна функција полиције је да контролише и изолује такве групе од доми-

¹⁰ Howard Becker, „Аутсајдери“ (orig. *Outsiders: Studies in the Sociology of Deviance*, New York, 1963), *Теорије у криминологији* (ур. Ђ. Игњатовић), Београд 2009, 323.

нантне већине за шта има ‘одрешене руке’ будући да јавност у овом случају свесно затвара очи пред полицијским преступима“.¹¹

Постоје јасни докази да је у друштвима, окарактерисаним различитим поделама, а нарочито националним, етничким и расним, искључивање припадника одређених социјалних група нарочито експлоатисано у раду полиције. У Великој Британији су ирски радници деценијама били идентификовани као грађани нижег реда, што им је аутоматски давало статус аутсајдера, а након Другог светског рата и таласа принудних миграција овој категорији су се прикључили и црнци.¹² Иста ситуација је забележена у Холандији са Суринамцима.¹³ У Сједињеним Државама, изражене етничке и расне поделе су се готово одувек одражавале у полицијској пракси,¹⁴ као што је то случај и у Аустралији у погледу односа према Аборицинима.¹⁵

Приметно је да се у средишту овог процеса социјалног искључивања не налази расни (етнички) већ класни проблем. Заправо, на примеру положаја припадника најнижих социјалних слојева можда се најбоље види колико људи, укорењени унутар схватања полицијске културе као проблематични, одражавају заправо ширу социјалну структуру моћи. Презир према сиромашнима се углавном преноси из опште културе у полицијску поткултуру и као такав остаје практично неукинут и неоспорен. Овакву аргументацију потврђује чињеница да су етикетирањем обухваћени и припадници беле радничке класе, који су готово једнако изложени омаловажавању, као и чланови расних (етничких) мањина. Ипак, због убичајеног искључења ове групе из различитих антидискриминативних процеса, а који се углавном односе на родну и етничку равноправност, овакви случајеви углавном остају незапажени.

При том је посебно упечатљиво што се у друштву, обично под снажним утицајем носиоца економске и политичке моћи, чланови најнижих социјалних слојева упорно покушавају прогласити отпадницима и подривачима општих вредности, што само додатно подрегава постојећи стереотип *непријатеља друштва*. У таквим околностима припадници маргинализованих група готово неизбежно доживљавају удар формалних механизма контроле. Да проблем буде још већи, постојеће идеологије, засноване на предрасудама и стерео-

¹¹ Robert Reiner, *The Politics of the Police*, New York 2010, 123.

¹² Вид. B. Loftus.

¹³ Вид. Maurice Punch, *Police Corruption – Deviance, Reform and Accountability in policing*, London 2009.

¹⁴ Вид. Malcolm D. Holmes, Brad W. Smith, *Race and Police Brutality: Roots and Urban Dilemma*, New York 2008.

¹⁵ Вид. Janet Chan, *Changing Police Culture – Policing in a Multicultural Society*, New York 1997.

типима, уграђене у општој култури и ојачане неформалним вредностима полицијске поткултуре олакшавају учесталу и оштру примену контроле над овим групацијама.

2.3. Денис Чепмен – Стереотип криминалца

Процес стереотипизације, а посебно стварање стереотипа криминалца има нарочит значај за ову расправу. Подсећамо да је у свом познатом делу *Социологија и стереотипи криминалаца*, Денис Чепмен указао како се „у складу са механизмом етикетирања ствара стереотип криминалца као лица које припада нижим социјалним слојевима и које поседује одређене физичке, психичке и социјалне особине.“¹⁶

Преокупација јавности и субјеката формалне контроле овом категоријом становништва произлази, пре свега, из њиховог уобичајеног повезивања с делинквентним понашањем испољеним на јавном месту. Тиме долазимо до закључка како је под значајним утицајем претходно створеног стереотипа криминалца у јавности креиран и стереотип злочина, најчешће манифестован у тзв. „уличном криминалитету“.¹⁷ Будући да се грађани највише плаше управо ових криминалних појава, логично је што сматрају како полиција највећу пажњу треба усмерити на сузбијање баш овог вида криминалног понашања. Међутим, у овако фокусираној контроли полиција може препознати и властиту добробит. Наиме, полазећи од чињенице да се остваривање идеала „реда и закона“ мора препознати у јавности, самим тим и мере њеног спровођења морају бити јасно манифестоване. У том смислу, оштра и безизузетна контрола злочина извршених на јавним местима сматра се најпогоднијим начином за испуњење тог циља.

Као резултат оваквих захтева и потреба најчешће мете полицијске контроле постају младићи, припадници социјално маргинализованих група или етничких мањина, који се обично и сматрају одговорним за улични криминалитет. Заправо, због чињенице да углавном проводе време на јавним местима они постају дежурни сумњивци. Полицајци у њима обично виде препродавце наркотика, крадљивце или изазиваче нереда, због чега их чешће и заустављају, легитимишу, претресају и приводе у службене просторије.

¹⁶ Вид. Denis Chapman, „Стереотип криминалца“ (ориг. *Sociology and the Stereotype of the Criminal*, London, 1968), *Теорије у криминологији* (ур. Ђ. Игњатовић), Београд 2009, 333–335.

¹⁷ Насилничка и тешка имовинска дела која на јавним местима свакодневно врше углавном припадници нижих социјалних слојева или лица из криминалне средине.

Какав и колики утицај има стереотипизација на рад полиције можда најбоље можемо објаснити уколико расправу спустимо на практичан ниво. Чињеница је да механизам стварања стереотипа представља процес, који има своје трајање. Међутим, оног тренутка када је стереотип дефинисан и успостављен сматра се да он изазива аутоматску реакцију, посебно у ситуацијама када се суочавамо са људима у којим препознајемо потенцијалну претњу и када нисмо у могућности да промишљено донесемо конкретну одлуку.

Познато је да се припадници полиције често сусрећу са ситуацијама у којима морају брзо донети одлуку, баратајући при том ограниченим информацијама. Поред тога, бројне интервенције су праћене прилично емотивним и стресним околностима, од којих многе имају велики потенцијал да прерасту у конфликт. Другим речима, због сложености и непредвидљивости проблемских ситуација неизвесност постаје један од кључних сегмената полицијског рада. Како би себи олакшали посао и избегли евентуалне опасности припадници полиције су склони да унапред идентификују сумњиве и опасне појединце, третирајући их са нарочитом пажњом.

Приметно је, међутим, да се карактеристике ових појединаца у знатној мери поклапају с постојећим стереотипом криминалца, што нам даје за право да претпоставимо како је и ово „полицијско етикетирање“ битно дефинисано друштвеним механизмима стигматизације и увреженим стереотипима. У том смислу је значајно следеће објашњење: „У складу са популарном сликом, стереотипи полиције о припадницима нижих социјалних слојева и етничких мањина су да су они мање интелигентни и мање цивилизовани, да су склони криминалу и насиљу. Појачани личним искуством ови стереотипи нуде сталне подсетнике за претњу коју представљају аутсајдери. Само присуство члана ове групе симболизује претњу и увек означава могућност за нагле изливне сукоба“.¹⁸

Препреке које стварају стереотипи, одвајајући групације на основу етничког порекла и друштвене класе, као и страхови једних према другима, постају посебно упадљиви у интеракцијама полиције и припадника стигматизованих група. Полиција стереотипно опажа ове грађане као појединце склоне криминалу, али и као претњу њиховој личној сигурности, док с друге стране ти исти грађани стереотипишу полицију као ауторитативну, посебно онда када су лично уверени да се поступање полиције свесно и тенденциозно фокусира ка члановима њихових заједница. Стога, сваки пут када дође до интеракције између полиције и ових категорија грађана њени учесници су емотивно и когнитивно на ивици, спремни да аутоматски реагују на сваки знак опасности.

---

¹⁸ M.D. Holmes, B.W. Smith, 115.

Стереотипне перцепције и нарушени односи тако постају битан основ за увођење принуде у постојећу интеракцију, припремајући њене учеснике за међусобну агресију. Постоји, међутим, оправдана бојазан да ће та агресија циклично да се понавља, појачавајући при том свој интензитет и последице или како то објашњава Кешетовић: „Структурални конфликти, појачани културним факторима и повременим вербалним и другим злоупотребама полиције према припадницима мањина свакако се одражавају и на односе ових делова јавности према полицији. Када конфликти једном постану уобичајени зачарани круг је веома тешко прекинути и поново успоставити међусобно поверење.“¹⁹

Овоме треба додати како идентификација са члановима сопствене групе и стварање стереотипа о члановима других група појачавају међусобне тензије, још више повећавајући психолошку позадину полицијске принуде. Сходно томе, чак и полицајци припадници мањина, иако одбацују расне догме, вођени *полицијским погледом на свет* могу видети своје сиромашне сународнике у опасним деловима градова као претње њиховом личном благостању и ауторитету, не либећи се да према њима користе чак и прекомерну силу.

3. КРИТИЧКИ ОСВРТ НА ИНТЕРАКЦИОНИСТИЧКУ ПЕРСПЕКТИВУ ДИСКРИМИНАТИВНОГ ПОСТУПАЊА ПОЛИЦИЈЕ

Сматра се да појава социјалног интеракционизма и теорија етикетирања представља једну од битних прекретница у објашњењу криминалног феномена. Увођењем интеракционистичке перспективе у криминологију 1960-их година проширен је њен предмет на поље социјалне реакције на злочин, чиме је пружена могућност критичке реинтерпретације овог процеса. Тиме је уједно дошло до заокрета у дотадашњој научној перспективи злочина, преусмеравајући пажњу истраживача с оних који крше правила на оне који та правила стварају, тумаче и примењују. То је било праћено и методолошким заокретом ка квалитативним приступима, етнографији и посматрању учесника у процесу друштвене контроле злочина. Нове околности су, по природи ствари, ставиле полицију у центар интересовања многих, пре свега, криминолошки оријентисаних истраживача.

Опажајући рад полиције у природним околностима истраживачи су могли да документују вредности и норме које заиста обликују полицијске одлуке на терену. Једно од најважнијих открића ових истраживача је да поред права, као извора формално обавезујућих

¹⁹ Желимир Кешетовић, *Социологија – избор текстова за раднике ОУП-а*, Београд 2002, 262.

норми, на рад полиције утичу и бројна неформална правила и вредности. Штавише, због снажног упоришта у професионалном искуству и прагматичности понуђених решења, неформалне вредности неретко постају стварни управљачки принципи поступања на терену. Посматрањем ове правилности у контексту општег принципа социјалног интеракционизма, а који се фокусира на карактер везе између виновника догађаја, могуће је сагледати природу интеракције полиције и грађана током спровођења конкретних интервенција.

Чињеница је да околности у којима се учесници једног догађаја налазе, као и утицаји које они у међусобној интеракцији остварују једни на друге, пресудно обликују њихово понашање и поступке. Међутим, судећи по резултатима бројних научних студија посвећених истраживању дискреционе оцене полиције, чини се да на одлуке полицијског службеника да примени конкретно овлашћење, поред понашања грађана током интервенције, битно утичу и њихова лична и социјална обележја, делујући независно и често интензивније од формалних смерница и процедура поступања.²⁰

Полазећи од претпоставке о постојању селективне и тенденциозне политике поступања полиције, многи аутори настоје потврдити ову хипотезу сагледавајући је у односу на расну припадност осумњиченог. Као резултат таквих настојања у англосансконској литератури је уведен појам расног профилисања (енг. *racial profiling*).²¹ Иако се оно углавном везује за ситуације где је раса једини фактор који мотивише полицијско поступање (*расно профилисање у ужем смислу*), постоје и мишљења да овај процес обухвата и ситуације када се раса користи као један у низу фактора, који делују јединствено у поступку профилисања (*расно профилисање у ширем смислу*). Тако на пример, Кенеди (*Kennedy*) сматра да се расно профилисање дешава „где год полиција рутински користи расу као негативан сигнал који заједно са големом бројем других знакова утиче на полицајца да реагује са сумњом.“²²

²⁰ Вид. Itiel E. Dror, „Perception of Risk and the Decision to Use Force“, *Policing* 3/2007, 265–272; Зоран Кесић, „Прекорачење и злоупотреба полицијских овлашћења у сенци дискреционе моћи полиције“, *Безбедност* 2/2011, 66–89.

²¹ Приметно је да многи аутори у тумачењу ове појаве подводе и етничко порекло под јединствен појам „расног профилисања“. Међутим, колико год да је расно и етничко порекло погодно за јединствено сагледавање зна се да су раса и етничитет потпуно различите категорије, због чега их не треба мешати. Познато је да у свету постоје само четири расе, док етничких група, у оквиру појединих раса, има више. Све то нас наводи на закључак како и овде треба издвојити етничитет као специфичну виктимогену предиспозицију и тиме испитати евентуално постојање „етничког профилисања“ у раду полиције. Овакав приступ је посебно оправдан у контексту анализе рада полиције на подручју континенталне Европе, па и наше земље, због очигледне доминације беле расе у популацији становништва.

²² Ranadall Kennedy, *Race, crime and the law*, New York 1997, 11.

Настојећи да утврде постојање и специфичности расног профилисања у раду полиције бројни аутори су своје анализе усмеравали ка различитим видовима полицијског поступања (зауштивање и легитимисање, контрола саобраћаја, лишавање слободе, употреба силе). Том приликом је оваква полицијска пракса установљена у свим посматраним областима, додуше с различитим интензитетом испољавања.²³ У том погледу су најиндикативнији подаци који указују на праксу расног профилисања у примени смртоносне силе. За потребе овог рада указаћемо на неке од тих резултата:²⁴ истражујући учесталост употребе ватреног оружја од стране припадника полицијског одељења у Мемфису у периоду дужем од пет година Фајф (*Fyfe*) је открио екстремну расну неједнакост (26 од 34 људи према којима је употребљено ватрено оружје у том периоду били су црнци);²⁵ на основу истраживања употребе смртоносне силе од стране припадника полицијског одељења града Чикага у периоду дужем од десет година Робин (*Robin*) је установио да је стопа употребе ватреног оружја према црнцима износила 16.1 на 100.000 грађана, док је према белцима била 2.1 на 100.000 грађана;²⁶ црнци чине 60% оних који су убијени у 1.482 случаја оправдане употребе ватреног оружја од стране полицајаца;²⁷ полицајци су били више склони да пуцају на ненаоружане црнце него на ненаоружане белце или хиспано американце.²⁸

Овакви показатељи представљају извор бројних полемика и контроверзи. Наиме, оправдано се поставља питање да ли у овим случајевима расни чинилац превазилази остале факторе у односу на које се разматра употреба ватреног оружја, односно да ли је раса осумњиченог била важнија за одлуку полицајца да употреби

²³ Вид. David A. Harris, „Driving while Black and all other traffic offenses: The Supreme Court and pretextual traffic stops“, *The Journal of Criminal Law and Criminology* 87/1997, 544–582; Albert Meehan, Michael Ponder, „Race and Place: The Ecology of Racial Profiling African American Motorists“, *Justice Quarterly* 3/2002, 399–430; Candice Batton, Colleen Kadleck, „Theoretical and Methodological Issues in Racial Profiling Research“, *Police Quarterly* 1/2004, 30–65; Joel Miller, *et al.*, „Racism and Police Stops: Adapting US and British Debates to Continental Europe“, *European Journal of Criminology* Vol. 5 No. 2 (2008), 161–191; Зоран Кесић, „Раса и етничитет као виктимогене предиспозиције код прекорачења и злоупотреба полицијских овлашћења“, *Темуда* 4/2012 161–178.

²⁴ САД се сматрају посебно значајним за ову анализу будући да је већина емпијских истраживања тог проблема спроведено баш на том подручју.

²⁵ John S. Dempsey, Linda S. Forst, *An Introduction to Policing*, Belmont 2005, 392.

²⁶ *Ibid.*

²⁷ Kim Lersch, Tom Mieczkowski, „Violent police behavior: past, present, and future research directions“, *Aggression and Violent Behavior* 5/2005, 556.

²⁸ *Ibid.*

смртоносну силу од његовог понашања или озбиљности деликта који врши. Ово питање је очигледно поделило стручну јавност. Па тако, док једни несразмерно убијање припадника расних и етничких мањина доводе у везу с вредностима расистичке полицијске супкултуре, постоје и они који наводну расну селекцију полицијских убистава објашњавају факторима као што су расни састав области, њена оптерећеност криминалом и склоност осумњичених да извршавају озбиљније злочине уз употребу ватреног оружја.²⁹

Након додатних анализа учесталости полицијских убистава припадника расних мањина увиђа се да претходно презентовани статистички показатељи нису толико „осуђујући“ по полицајце. Аргумент о развијеној политици селективне примене смртоносне силе, базираној искључиво на расном чиниоцу, такође губи на снази након довођења показатеља о употреби смртоносне силе у везу с другим варијаблама. Илустрације ради, након истраживања полицијских убистава извршених у периоду дужем од пет година на подручју града Чикага установљено је да је стопа употребе ватреног оружја према црнцима шест пута већа у односу на белце. Међутим, ова расна неједнакост је знатно смањена када је примена смртоносне силе доведена у везу са насилничким понашањем особе према којој је сила употребљена. Конкретно, стопа употребе ватреног оружја износила је 5.6 на 1.000 ухапшених белаца за насилничке злочине, у поређењу са 4.5 на 1.000 ухапшених црнаца за исту врсту злочина.³⁰

Очигледно је да расне разлике у полицијској примени силе готово да постају неважне када се узму у обзир фактори попут поседовања оружја и његове употребе, извршења насилног злочина и напада на полицајца. Коришћењем насилничког понашања особе према којој је употребљена полицијска сила као релевантне променљиве величине у испитивању полицијских убистава доказано је да особе које извршавају насилничке злочине или које се насилно супротстављају полицији лакше постају жртве убистава од стране полиције. Чињеница да је сама жртва знатно допринела сопственој виктимизацији даје овим инцидентима потпуно другачији карактер. Овакви резултати нам истовремено пружају основ да закључимо како деловање полиције према мањинским групама не мора нужно бити условљено усвојеним стереотипима, већ да је оно заправо реактивно, у смислу одговора на јасну и конкретну претњу или опасност.

Даље треба истаћи како је концепција друштвене класе, повезана с идејом о конвенционалном или пристојном понашању, можда чак и важнија од расне и етничке припадности за идентификацију

---

²⁹ P. J. Waddington, „Police (canteen)sub-culture“, *British Journal of Criminology* 2/1999, 293.

³⁰ S. Dempsey, S. Forst, 393.

виктимогених предиспозиција код полицијских престапа, а посебно код дискриминативног поступања полиције. На овој скали средња класа заузима највише место, док нижа класа сиромашних и бескућника заузима најниже. Пратећи настанак и историјски развој модерне полиције можемо лако увидети како су припадници најнижих социјалних слојева представљали најчешће „мете“ полицијског деловања. На примеру британске полиције можда се најбоље може спознати колико је полицијско деловање било обликовано директним утицајем структуралних промена, које су се дешавале током XIX века, а које су произилазиле из економске поларизације друштва, обезбеђујући практичан фокус на сиромашне, који се од тада константно примењује. На овакву селективну праксу пресудан утицај су имали закони у чијим одредбама су класне предрасуде биле несумњиво изражене, а као посебно индикативни издвајају се „Нови закон о сиромашнима“ (*New Poor Law, 1834*), „Закон о скитницама“ (*Vagrancy acts, 1864*) и „Закон о заразним болестима“ (*Contagious Diseases Act, 1864*).

Ово питање посебно добија на значају у данашњим условима, када су постојеће друштвене поделе још више наглашене. При том, приметно је да у расподељеном друштву и стил полицијског рада није јединствен и једнак за све, већ је заправо подељен, пре свега, по класном критеријуму, између „опасних“ насебина сиромашних и „брањених“ места становања богатих или како то објашњава Рајнер: „Локални рад полиције у заједницама постоји, али са великом разликом између ‘сервисног стила’ у стабилним приградским местима и ‘стила стражара’ са окрњеним дужностима, који држе на оку локације насељене припадницима ниже класе.“³¹

Оваква констатација имплицира закључак да радно окружење игра битну улогу у обликовању рада полиције. При том, треба истаћи како полицајци поседују склоност да подручја у којима живе припадници средње и високе класе посматрају с мањим степеном сумњичавости и мањом бригом за властиту сигурност. Заправо, у овим заједницама се бележе мале тензије између полиције и грађана, а кључни разлози за то су што је стопа криминала углавном ниска, а грађани су обично учтиви при сусрету с полицијом. Због тога је и полицијски посао овде релативно лак, јер проузрокује мало стреса на улици и мало реалне опасности.

С друге стране, припадници најнижих социјалних слојева и становници најсиромашнијих делова града су подложнији строжем полицијском третману. Разлози за то су бројни, а као најважнији издвајају се висока стопа криминала у овим подручјима и чињеница да је већина њених становника неповерљива према полицији и с

³¹ R. Reiner, 217.

времена на време отворено непријатељски расположена према њој. Сходно томе, полицајци обично посматрају ова подручја као места где ће бити извршено теже кривично дело и где ће вероватно њихов ауторитет бити оспораван. У том смислу, посебно проблематичним радним окружењима сматрају се географски и социјално изолована подручја унутар великих метропола (гетои, фавеле, сламови), а који обично слове за *опасне крајеве*. Чињеница је да су због постојећих физичких услова ових насеља, али и социјалне структуре њихових становника (обично су то социјално искључене категорије становништва, које по природи ствари имају лош однос с полицијом) неизвесност и ризик интервенисања, као и стрепња и страх припадника полиције од угрожавања њихове сигурности, у таквим областима посебно наглашени.

Овакве перцепције обично представљају плод ранијих негативних искустава на том подручју, с којима се повезује свака наредна интервенција, која је сада праћена појачаном сумњом и стрепњом. Наиме, чим уђу у одређене делове града, који слове за опасне, међу полицајцима расте емотивно узбуђење, несвесна, условљена реакција према историји опасних сусрета. Страх се јавља на основу сећања из личних искустава, протканих емоцијама о проживљеној виктимизацији или пак бива импутиран „ратним причама“ других полицајаца. Другим речима, особено радно окружење обезбеђује јасан контекст у ком страх од сопствене виктимизације утиче на понашање полицијских службеника и на њихову спремност да користе силу, када се суоче са стварним, али и с умишљеним претњама. Тиме долазимо до закључка како понашање полицајаца представља реакцију на објективно стање у радном окружењу, али и као реакцију на радно окружење како га они лично доживљавају.

То даље имплицира закључак да лична и социјална обележја осумњиченог може маскирати утицај других фактора на полицијске одлуке. Наиме, постоје ситуације у којима нам се чини да су се полицајци приликом одлучивања искључиво руководили личним обележјем (нпр. расом осумњиченог), а да је заправо нека објективна околност била пресудна (нпр. ниво учешћа припадника одређене расе у кршењу прописа или држање осумњиченог приликом полицијске интервенције). Ову могућност свакако морамо узети у обзир пре него што олако осудимо полицајце за дискриминацију.

Заправо, процеси друштвене стигматизације и етикетирања, сами по себи, углавном и немају толики потенцијал и снагу да потпуно обликују или директно проузрокују конкретно поступање полиције, већ је за то углавном потребно њихово садејство с другим факторима. Уколико се послужимо логиком којом се користио

Милутиновић при објашњењу степеновања интензитета каузалности криминалног понашања, делећи све криминогене факторе на узроке, услове и поводе,³² у нашем случају би се процеси стигматизације и етикетирања пре могли тумачити као *услови*, односно допунски фактори, који у конкретној полицијској интервенцији олакшавају, тачније убрзавају деловање непосредних изазивача, односно директних узрока конкретног поступка припадника полиције (нпр. понашање осумњиченог или ситуационе околности полицијске интервенције).

Не треба, међутим, занемарити ни утицај субјективних чинилаца, а пре свих предрасуда и стереотипа, које на особен начин креирају полицијски доживљај радног окружења и људи који на одређеном подручју живе. Градећи своје одлуке и начин рада на стереотипним поделама и субјективним доживљајима радне средине полицајци могу олако направити грешке. На пример, они који раде у крају где живе припадници средње класе могу превидети вероватноћу да и на том подручју могу живети опасни криминалци, односно да и унутар те заједнице могу бити извршени тешки злочини, док полицајци који раде у сиротињским квартовима и мањинским заједницама, инсистирајући на агресивнијем раду, могу беспотребно стварати конфликте или пак олако допринети сопственој виктимизацији.

Међутим, без обзира да ли је поступање службеника полиције условљено субјективним факторима (личним предрасудама) или објективним околностима (природом интервенције) само постојање друштвено створених стереотипа оставља припадницима полиције сасвим довољно простора да конкретан стереотип понекад користе као критеријум у избору начина поступања и опхођења према појединцу. Чињеница да се лична обележја неке особе узимају као критеријум сугерише закључак како је овде заправо реч о одређеном виду дискриминативног поступања. При том, посебан проблем представља околност у којој лично обележје појединца постаје индикатор ризика од девијантног или делинквентног понашања и у том смислу значајан повод за полицијску интервенцију. Под таквим околностима, сви појединци из стигматизоване групе, чија припадност је очигледна (нпр. боја коже као јасан индикатор), али и појединци који одају утисак припадности стигматизованој групи (нпр. начин облачења) могу постати жртве дискриминације.

³² Вид. Милан Милутиновић, *Криминологија*, Београд 1985.

4. КОНФЛИКТНА ТЕОРИЈА КАО НАДОГРАДЊА ИНТЕРАКЦИОНИСТИЧКЕ ПЕРСПЕКТИВЕ ДИСКРИМИНАТИВНОГ ПОСТУПАЊА ПОЛИЦИЈЕ

Као што смо раније напоменули, ниједна појединачна теоријска концепција па ни теорије социјалног интеракционизма и етикетирања немају толику снагу и потенцијал да објасне тако сложена појава каква је „полицијска дискриминација“, већ је за то неопходно прибећи сустицању више теоријских концепата. Овде се логично намеће питање која теоријска оријентација би се могла употребити као „надоградња“ раније описане интеракционистичке перспективе, градећи с њом један интегративни приступ објашњењу дискриминативног поступања полиције. По нама, научни дискурс који пружа *конфликтна теорија* може се веома корисно употребити у те намене.

Као једна од основних концепција хуманистичких наука, конфликтна теорија је послужила многим криминолозима, а највише представницима радикалне криминологије, као полазиште за објашњење криминалног понашања и његове контроле. Једно од доминантних тумачења, базирано на овој теорији, сматра да је контрола криминала инструмент који користе моћне групе да би регулисале претње њиховим интересима. Функција полиције, изведена из оваквог гледишта, састоји се у контролисању „опасних група“ имиграната, расних мањина, сиромашних људи и радикализованих грађана, превасходно кроз примену силе, као доминантног механизма контроле. Могло би се рећи да је овде заправо реч о „злоупотреби“ полиције, јер се иста користи у сврхе унапред селектованог и тенденциозно конструисаног процеса друштвене контроле.

Још почетком XX века Фоздик (*Fosdick*) је указао да проблеми у обављању полицијског посла варирају у зависности од хомогености и хетерогености популације, односно од специфичности традиције, навика и обичаја, као њених основних елемената.³³ Чињеница је да у мултикултурним заједницама, по природи ствари, паралелно егзистира више културних система, односно да чланови различитих група (етничких, расних, класних...) прокламују особене вредности и норме понашања. У таквим околностима појава конфликта (пре свега културног) је готово неизбежна, са веома предвидивим последицама за друштвену организацију. Уколико су при том конкретне вредности и норме понашања у конфликту с правним нормама опште културе, извесно је да ће њихови поштоваоци и следбеници постати „полицијски клијенти“.

---

³³ Према: Дарко Симовић, Радомир Зековица, *Полиција и људска права*, Београд 2012, 77.

Посматрајући овај процес у контексту данашњег постмодерног друштва, а кога одликују нагле промене економске и социјалне структуре, постоји бојазан да овај проблем прогредира у још већу дестабилизацију друштвеног поретка. На овај проблем нарочито указују радикални криминолози, упозоравајући како је ескалирајуће уношење *различитости* у општу културу резултирало свеприсутним осећањем онтолошке несигурности и нестабилности, проналазећи свој израз у повећаном страху од криминала, што за резултат има повећање изгледа за државном репресијом и кажњавањем. Оно такође има велики утицај на перцепције о *другима* или *нечему другачијем*, што рађа штетне последице за маргиналне групе, или како то сликовито објашњава Џок Јанг (*Jock Young*): „Друштвена кривица, попут рикошета, одскаче кроз друштвену структуру – нижа класа, црнци, мигранти, наркомани – игла се окреће и показује на неке рањиве групе у друштву којима можемо распоредити кривицу и које могу бити демонизоване“.³⁴

Инсистирање на поштовању вредности опште културе, по сваку цену, уз истовремено не уважавање различитости (различитих обележја, обичаја, положаја, интереса, потреба) може изазвати оштру реакцију чланова маргинализованих група, која у појединим случајевима може кулминирати до непријатељства и насиља, усмереног преваходно према полицији. Оваква логика проналази значајно упориште у теорији међугрупних конфликта (енг. *group-conflict theory*). Основна премиса овог теоријског приступа је да су људи у основи бића која се укључују у групе. Како објашњава Волд (*Vold*): „Животи људи су део и производ припадности групи, што обезбеђује средство за друштвено координирану акцију, која има за циљ да заштити своје заједничке интересе. (...) Учествовање у животу одређене групе – проналажење нечијег идентитета и смисла – често је повезано са одвајањем или одбијањем идентификовања са другим групама, тј. са конфликтом“.³⁵

На основу ове тврдње можемо закључити како до конфликта међу групама обично долази када се њихови интереси преклапају, повређују једни друге или када постану конкурентни. При том, овај конфликт служи као интегративна сила, јер повећава идентификацију и лојалност групи. Тачније, док везе с групом првобитно потичу из заједничких интереса, конфликти с другим групама, које поседују другачије интересе, јачају везе чланова са њиховом сопственом групом. Чак и сама перцепција претње од друге групе, без обзира на њено објективно постојање, може бити довољна да се унапреди спајање с групом.

³⁴ J. Young, *The Exclusive Society: Social Exclusion, Crime and Difference in Late Modernity*, London 1999, 39.

³⁵ Према: M.D. Holmes, B.W. Smith, 25

Сличност теорије међугрупног конфликта и традиционалне конфликтне теорије је приметна, а она се посебно огледа у чињеници да оба приступа виде принуду као основни инструмент контроле. Њихова кључна разлика лежи у концептуализацији те контроле, базираној на другачијим приоритетима. Конкретно, теорија међугрупног конфликта одбацује претпоставку конфликтне теорије да рад полиције има превасходну функцију заштите интереса носилаца моћи или како то објашњавају Холмс (*Holmes*) и Смит (*Smith*): „Уместо да описује полицију као подређену императивима доминантне групе, перспектива међугрупног конфликта сматра да постоји више егалитарски, понекад неугодан, савез између полиције и припадника доминантне групе против заједничких претњи које наводно потичу од мањинских група“.³⁶

Стављајући акценат на заштиту интереса доминантне групе у друштву класична конфликтна теорија очигледно не препознаје адекватно полицију као једну независну социјалну групу, а тиме ни чињеницу како на понашање њених чланова такође утичу и претње с којима се полицајци лично суочавају обављајући свакодневно посао на улици. Штавише, иако се полицијски интереси поклапају до одређеног степена с интересима доминантне групе, понашање полиције на улици често није пресудно вођено препоруком заштите вредности и интереса те групе скоро ни приближно колико потребом заштите личне позиције. Теорија међугрупног конфликта то јасно препознаје и због тога се у њеном контексту може јасније и свеобухватније објаснити сукоб који настаје на релацији полиција – грађани, а који је иначе најизраженији у мултикултурним срединама.

Истина је да поједине акције могу бити опажене као претња интересима доминантне групе и општег система вредности, али такође могу бити и окарактерисане као директан извор угрожавања благостања полицајаца или нарушавања полицијског ауторитета. У светлу ових разматрања, разумљиво је да би непосредне претње личним интересима самих полицајаца требале бити важније од удаљених (апстрактних) претњи интересима доминантних група за предвиђање начина поступања полицијских службеника према изворима тих претњи.

Стављајући тај принцип у контекст кључне теме овог рада долазимо до закључка како конкретни поступци припадника полиције према члановима других група, а пре свих према припадницима мањинских заједница не морају нужно представљати последицу друштвене стигматизације и процеса социјалног искључивања на вишем (друштвеном) нивоу. Заправо, они могу бити израз потребе

---

³⁶ *Ibid.*, 28.

очувања властитих интереса, односно интереса професионалне групе (нпр. очување ауторитета у јавности), али такође и као израз потребе очувања личне сигурности, било да је реч о стварним (објективним, већ доживљеним) или очекиваним (субјективним, опажајним), претњама и опасностима.

На пример, службеници полиције се могу противити обезбеђењу јавног скупа припадника ЛГБТ популација (и тиме ризиковати да буду окривљени за пасивну дискриминацију у смислу непружања потребне заштите), али не због тога што лично имају нешто против хомосексуалаца, већ зато што верују да би пружање таквих активности у друштву обележеном хомофобијом нарушило имиџ полиције у јавности или због велике извесности да би током обезбеђења такве манифестације дошло до обрачуна с припадницима насилних и екстремних група и да би тиме њихова лична безбедност била озбиљно угрожена.

5. ЗАКЉУЧАК

Познато је да свака научна студија која има претензију криминолошког истраживања треба у себи да сублимира теоријске поставке и емпиријске резултате. Овакав приступ у сагледавању конкретне појаве омогућава истраживачу да утврди колико резултати његовог истраживања имају упориште у постојећој теорији, док истовремено пружа могућност преиспитивања важности и актуелности тих истих теорија у објашњењу добијених резултата. У крајњем случају, на тај начин је могуће доћи до неких нових теорија. Свесни њених предности, али и недостатака, у овом раду смо издвојили и детаљније објаснили концепцију социјалног интеракционизма и етикетирања, сматрајући овај теоријски оквир битним полазиштем за спровођење научног истраживања у нашим условима, а које би за циљ имало утврђивање присутности и размера противправног понашања полиције, генерисаног друштвеном стигматизацијом.

Потреба за спровођењем једног оваквог истраживања посебно произлази из чињенице да услед одсуства егзактних показатеља „полицијске дискриминације“ критике упућене полицији се обично базирају на утиску створеном из личног искуства или представљању рада полиције у медијима. Лично искуство ипак пре може да представља изузетак, а не правило, док медији, оптерећени сензационализмом и тежњом да задовоље укусу конзумента, проблемима обично приступају површно и селективно. Стога, како би се пружио прилика јавности да на основу емпиријских резултата, а не на бази слободних процена, критички вреднују деловање полиције у Србији,

потребно је применом одговарајућих метода, уз поштовање принципа научне перспективе, анализирати конкретну појаву.

Истраживање посебно оправдава чињеница да се разматрање овог проблема, намерно или не, занемарује у смислу да га готово нико не примећује (или пак не жели да га примети), осим жртва таквог поступања. Да проблем буде још већи, надлежни су ретко имали слуха, те решавању овог проблема нису ни придавали нарочит значај. Овакав третман подстакао је различите иницијативе, пре свега припадника мањинских заједница, у почетку кроз бројне безуспешне покушаје изналажења правде путем протеста на улицама, који су се обично завршавали насиљем и обрачунима, а у последње време све чешће кроз различите кампање удружења грађана, покренуте с циљем заштите основних слобода и права. Управо у тој тежњи и ми препознајемо превасходни смисао писања овог рада, али и потребу научног истраживање те појаве у нашим условима, јер само на тај начин је могуће утврдити фактичко стање и на основу њега ценити имамо ли разлога за бригу или не, те сходно томе планирати и спроводити конкретне мере контроле.

Инсистирање на владавини права, као кључном предуслову стварања правне државе, а посебно њено манифестовање у раду полиције, као најиндикативнијем симболу државе уопште, потпуно је логично и оправдано. Овакви императиви су посебно актуелизовани у контексту процеса европских интеграција и испуњења неопходних услова наше земље за придруживањем Европској унији. Заправо, и без инструкција из Брисела ми сами би требало да будемо свесни значаја те чињенице. Сходно томе, од припадника полиције с правом се очекује да буду репрезенти поштовања права и слобода свих грађана. Ако желе јавну подршку и поштовање и полицијски службеници морају да подржавају и поштују све чланове заједнице којој служе, без обзира на њихове међусобне разлике и лична својства, јер само узајамно поштовање има смисла.

ЛИТЕРАТУРА (REFERENCES)

- Batton, C. and Kadleck, C., „Theoretical and Methodological Issues in Racial Profiling Research“, *Police Quarterly* 1/2004.
- Becker, H., „Autsajderi“ (orig. *Outsiders: Studies in the Sociology of Deviance*, New York, 1963), *Teorije u kriminologiji* (ur. Ђ. Ignjatović), Beograd 2009.
- Chan, J., *Changing Police Culture – Policing in a Multicultural Society*, New York 1997.

- Chapman, D., „Stereotip kriminalca“ (orig. *Sociology and the Stereotype of the Criminal*, London, 1968), *Teorije u kriminologiji* (ur. Đ. Ignjatović), Beograd.
- Dempsey, S., Forst, S., *An Introduction to Policing*, Belmont 2005.
- Dror, I. E., „Perception of Risk and the Decision to Use Force“, *Policing* 3/2007.
- Goffman, E., *Stigma: zabeleške o ophođenju sa narušenim identitetom* (orig. *Stigma: notes on the management of spoiled identity*, Simon & Schuster, New York 1963, prevela sa engleskog Minja Janković), Novi Sad 2009.
- Југовић, А., „Стигматизација као друштвени процес“, *Темуда*, 2/2008. (Југовић, А., „Stigmatizacija kao društveni proces“, *Temida*, 2/2008)
- Kappeler, V., Sluder, R., Alpert, G., *Forces of deviance, Understanding the dark side of policing*, Illinois 1998.
- Kennedy, R., *Race, crime and the law*, New York 1997.
- Кесић, З., „Прекорачење и злоупотреба полицијских овлашћења у сенци дискреционе моћи полиције“, *Безбедност* 2/2011. (Кесић, З., „Prekoračenje i злоупотреба policijskih ovlašćenja u senци diskrecione моћи полиције“, *Bezbednost* 2/2011)
- Кесић З., „Раса и етницитет као виктимогене предиспозиције код прекорачења и злоупотреба полицијских овлашћења“, *Темуда* 4/2012. (Кесић З., „Rasa i etnicitet kao viktimogene predispozicije kod prekoračenja i злоупотреба policijskih ovlašćenja“, *Temida* 4/2012)
- Кешетовић, Ж., *Социологија – избор текстова за раднике ОУП-а*, Београд 2002. (Kešetović, Ž., *Sociologija – izbor tekstova za radnike OUP-a*, Beograd 2002)
- Lersch, K., Mieczkowski, T., „Violent police behavior: past, present, and future research directions“, *Aggression and Violent Behavior* 5/2005.
- Loftus, B., *Police Culture in a changing World*, New York 2009.
- Meehan, A., Ponder, M., „Race and Place: The Ecology of Racial Profiling African American Motorists“, *Justice Quarterly* 3/2002.
- Miller, J., et al., „Racism and Police Stops: Adapting US and British Debates to Continental Europe“, *European Journal of Criminology* 2/2008.
- Милутиновић, М., *Криминологија*, Београд 1985. (Milutinović, M., *Kriminologija*, Beograd 1985)

- Punch, M., *Police Corruption – Deviance, Reform and Accountability in policing*, London 2009.
- Радоман, Ј., *ЛГБТ популација и реформа сектора безбедности у Републици Србији*, Београд 2011. (Radoman, J., *LGBT populacija i reforma sektora bezbednosti u Republici Srbiji*, Beograd 2011)
- Радоман, Ј., Тадић, М., *Ромкиње и Роми и реформа сектора безбедности*, Београд 2014. (Radoman, J., Tadić, M., *Romkinje i Romi i reforma sektora bezbednosti*, Beograd 2014)
- Reiner, R., *The Politics of the Police*, New York 2010.
- Skolnick, J., *Justice without Trial: Law Enforcement in Democratic Society*, New York 2011.
- Harris, D. A.: „Driving while Black and all other traffic offenses: The Supreme Court and pretextual traffic stops“, *The Journal of Criminal Law and Criminology* 87/1997.
- Holmes, M. D., Smith B.W., *Race and Police Brutality: Roots and Urban Dilemma*, New York 2008.
- Waddington, P. J., „Police (canteen) sub-culture“, *British Journal of Criminology* 2/1999.
- Young, J., *The Exclusive Society: Social Exclusion, Crime and Difference in Late Modernity*, London 1999.
- Зекавица, Р., „Однос полиције према дискриминацији у Србији“, *Темуда* 2/2014. (Zekavica, R., „Odnos policije prema diskriminaciji u Srbiji“, *Temida* 2/2014)

Zoran Kesić, PhD

Lecturer

Academy of Criminalistic and Police Studies, Belgrade

SOCIAL STIGMATIZATION AS A GENERATOR OF
DISCRIMINATORY TREATMENT IN POLICING –
THEORETICAL BASIS

Summary

We can easily come to the conclusion that the general settings of the theory of social interactionism, and especially the process of social labeling and stigmatization, as a concretization of those theories, can serve as a basis for explaining certain aspects of discriminatory activities in policing. And this problem is a key subject of this work, which we tried to explain in the light of three different but inter-related labeling theory. In this way, we also wanted to find their practical application in a particular social phenomenon or as it is popularly said „to put theory into operation“. In fact, the key purpose of this paper is to show how the interaction of social subjects, which takes place at a general level, particularly categorization, classification, social stigma and stereotypes that result from these interactions, significantly shape the way the police behave. Moreover, if we take into consideration that police officers have a significant level of power to label others from the position of professional authority this theoretical concept becomes more important. To what extent (of course, empirically speaking) this social process affects in such a way and creates such consequences, it should be established by a scientific investigation of individual cases. It is certain, however, that our life often assures us of this outcome, confirming that it is not a coincidence, but the unwritten rules. And such examples should serve us as a starting point for scientific research of this phenomenon.

Key words: *Labeling. – Stigmatization. – Discrimination. – Unlawfulness. – Policing.*

Article history

Received: 7. 7. 2014.

Accepted: 16. 5. 2016.